

4

1989

С. О. А. 1

Б. О. Т. 2

З. О. С. 3

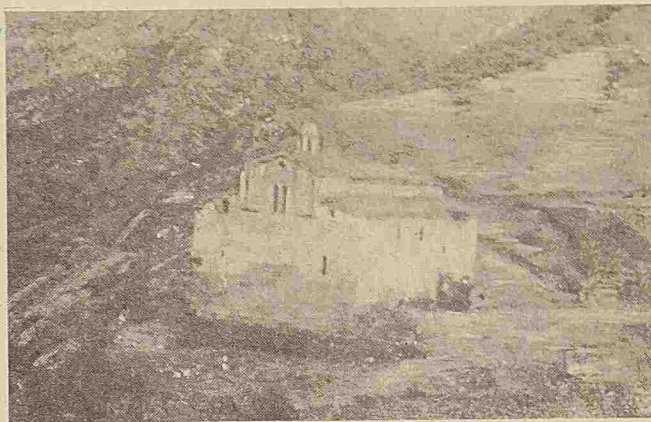
Б. О. 7

ЕЛМ ВƏ ҺƏТAT

АҒОҒЛАН

мә'бәди

АҒОҒЛАН мә'бәдинин үмүми көрүнүшү.

...Батан күнүн көзэртиси Ишыглы дағын чеврасиндә созалдыгча ахшамын тораны Забух чаынын үстүнә жатыб гывырыла-гывырыла јухары сүрүнүрдү. Күрөк-күрөјә сөјкөнмиш гајаларын дурушундан эзәмәт, јарғанларын көркөминдөн әјилмәзлик јагырды. Дүшүнчөлөр күлөкләрин јалманына јатараг кәдикләри адлајыр. Төпөләрин ајагында чөзөлөнөн чыгырлар хәјалы әсрләрин архасына јендирди. Хәјал өтөн заманларын архасынча көзөркөн ики чајын арасында учалмыш бир ағ мә'бәд көз өнүндә чанланырды.

Тәәсүф ки, дөдөләрин вар әлијлә јарадылмыш бу бөзәрсиз даш јува инди көздән ираг галыбды. Ојмалары әсрләрин тишәсијлә ојулмуш, өтөн чағларын туфанына дөзөн дашлар дүнјасы инди үстәлик дө инсан әлијлә хараба гојулур. Кәндин гочаларынын сөјләдијинә көрө Корусдан абидәнин тамашасына кәлән адамлар һәр кедәндә өзләри илә бир даш апарыблар. Нәтичәдә гала диварларындан әски јазыларын, дашүстү габартмаларын бир гисми јоха чыхыб. Баш гапынын үстүндә исә чыхардылмыш китабәнин јери бош галмышдыр.

Бүтүн бунлара бахмајараг мә'бәдин чөл диварлары өз тәмкинли дурушујла әски чағлара мејдан охујур. Ичәринин бәзәк элементләри исә өзүмлүлүјү илә сечилир. Сүтунлардакы хачабөзәр габартмаларын беш вә једди учлу нахышлары үч јарпагга гуртарыр.

Бу абидәни башгаларындан ајыран әсас чәһәт онун диварларына һәкк олунмуш гарғашәкилли ојмалардыр. Онларын икиси сағ төрөфдән сүтунларын үстүндә үз-үзә, бири исә мә'бәдин күндөгариында—һүчрәләрин гашында төсвир олунмушдыр.

Мә'лумдур ки, бир сыра гушлар кими гарға да бизимдә бир көкдән олан елләрдән бә'зиләринин онгону /мүгәддәс сајдыгы гушу/ олмушдыр. Белә ки, гыпчагларын бир гис-

ми исламын гәбул едилмәсиндән сонра да өзүнү гарға адландырырды. Демәли, АҒОҒЛАН /кечмиш Амарас/ кәндинин сакинләри христианлыгы гәбул етсәләр дә, өз әски инамларынын мүјјән галыгларыны узун чағлар јашатмышлар, мараглыдыр ки, кәндин аһыл адамларынын јаддашында јашајан бир әфсанә дә гарғанын бурада сон јүзилликләрдәк мүгәддәс тутулмасындан сораг верир.

...Јува бир дөфә ел шәнлијә јыгышанда бир гарға өзүнү гајнар газана салыр. Газаны бошалданда орадан илан чәсәди чыхыр. Адамлар баша дүшүр ки, гуш онлары өлүмдән гуртармаг үчүн өзүнү гајнар газана атыб. Она көрә дә ону кириш гапысынын јанында «дөһн едиб» үстүнә башдашы гојублар. Бу дашын алтлыгы јерли гара мәрмәрдәндир. О, инди дә дурур. Үстлүкдә исә ганадлары кәрили гарға керби вармыш. Кәнддә тарих муәллимји ишләјән Гачај Тәһмәзовун дедијинә көрә, ону әллингчи илләрдә апарыблар.

Инди мә'бәдин үстүндәки ири даш пәрдиләрин бир нечәси учуб төкүлсә дә, онун һүчрәләри, күнбәзин бири, тағларын ағырлыгыны чиндә сахлајан сүтунлар јахшы ки, саламат галмышдыр.

Мә'бәдин ич залы ијирми, ени он аддымдан артыгдыр. Гыраг салонлар да елә бу узунлугдадыр. Анчаг онларын ени аздыр. Ојма вә габартмаларла бөзәнмиш ири сал дашлардан сәһнә гурашдырылыб. Бу даш ансамблын һүндүрлүјү үч адамбоју гәдәр олан јарымкүнбөзлә тамамланыр. Үстүндә һүчрәләр вар.

Әски чағларын ме'мары бу сәһнәни јарадаркән елә бир сәартырана наил олуб ки, алчаг бир пычылыты белә јан сүтунларын архасында ајдын ешидилир. Учадан данышыг јајылдыгча јумшалыр. Диварларда әкс олунуб титрәјир, инчәләшиб узаларда гырылыр.

Һөјәтдә төкрарсыз нахышларла ој-

маланан сәндүгә вар. Үстүндә рәггәсә вә чалгычы фигурларынын һәкк олунмасы көстәрир ки, һәммин мә'бәддә јалныз рәсми топлантылар кечирилмәјиб, бурада ејни заманда сазлы-сөзлү бөјүк мәчлисләр дә гурулуб.

Јахшы олар ки, Лачындакы бу улу мә'бәд бәрпачылар төрөфиндән габагы көркәминә гајтарылсын вә онун тәбии сәсартымындан истифадә едилсин. Јај мөвсүмләриндә бурада дастан ахшамлары кечирилсә, мусиги јарадычылыгына бахыш тәшкил олунса, муғам ифачылыгына ајаг ачан кәнчләр бурада сәсартыранларын көмәјинә јох, өз сәсинә, бир дә дөдәләрдән галма бу һүчрәләрин тәбии еһтизасына күвәнәр. Бураја турист маршрутларынын ачылмасы да Азәрбајҗан тарихинин бир парчасынын даһа кениш мигјасда өјрәнилмәсинә имкан јарадар.

Тәәсүф ки, әсрләрин јадикары сајылан АҒОҒЛАН мә'бәди һәләлик јалныз гајаларын гүдрәтинә сығынараг торпаг үстә галмагдадыр. Бу һәмишәјашар даш әсәрә өмүр вермәк, онун һәр бир нахышыны өтөн чағын изи кими горујуб сахламаг исә ән вачиб мәсәләләрдән биридир.

Илһами ЧӘФӘРСОЈЛУ.